



İŞ SAĞLIĞI ve GÜVENLİĞİNDE RİSK DEĞERLENDİRME AŞAMALARI

PHASES IN RISK EVALUATION OF OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY

Akın ŞİMŞEK[©]

ÖZET

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle, ülkemizde çalışma mevzuatı açısından yeni bir unsur daha açılmış oldu. İş sağlığı ve güvenliği mevzuatına, işveren sıfatıyla çalışan istihdam eden gerçek veya tüzel kişi yahut tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşları, işyerleri tabi tutulmuştur. Bu kapsamda en önemli işlemlerden birisi risk değerlendirmelerinin yapılmasıdır. Risk değerlendirmelerinin yapılmasında da sırasıyla önemli aşamalara göre işlem yapılmalıdır. İşverenlerin iş sağlığı ve güvenliği mevzuatı kapsamında yerine getirmekle yükümlü oldukları işlemleri zamanında yapmalarında da idari para cezalarına maruz kalmaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: İş sağlığı, iş güvenliği, risk, işyeri, tehlike

ABSTRACT

As the Occupational Health and Safety Law has entered into force, a new element has been brought into our labour life. Real and legal person business employers and public institutions which do not hold any legal personality and yet provide employment, are subject to the occupational health and safety legislation. One of the most significant works to be done, in this regard, is to perform risk evaluations. Risk evaluations should be carried out according to the importance of each step of evaluation. Employers could also be subject to administrative fines due to the lack of punctual and appropriate compliance with the occupational health and safety legislation.

Key Words: Occupational health, occupational safety, risk, business, hazard

1- GİRİŞ

İşyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ve mevcut sağlık ve güvenlik şartlarının iyileşti-

[©] Kamu Yönetimi Uzmanı, Rekabet Kurumu, İdari Koordinatör

rilmesi için işverenlere ve çalışanlara büyük görev ve sorumluluk düşmektedir. Mesleki risklerin önlenmesi ve bu risklerden korunulmasına yönelik çalışmaları da kapsayacak, iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin sunulması için işveren gerekli tedbirleri almak zorundadır. Bu görevler ise 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu¹ ile de kendisine özgü kuralları ile yasal zemine kavuşmuştur. Bu kapsamda işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği yönünden yapılacak risk değerlendirmesinin usul ve esaslarını düzenlemek amacıyla da İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği² çıkarılmıştır.

Bu makalede 6331 sayılı Kanun ve İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği hükümleri çerçevesinde iş sağlığı ve güvenliği yükümlüklerinin yerine getirilmesinde risk değerlendirme aşamalarından bahsedilecektir.

2- RİSK ve RİSK DEĞERLENDİRMESİ

Risk değerlendirmesi tüm işyerleri için tasarım veya kuruluş aşamasından başlamak üzere tehlikeleri tanımlama, riskleri belirleme ve analiz etme, risk kontrol tedbirlerinin kararlaştırılması, dokümantasyon, yapılan çalışmaların güncellenmesi ve gerektiğinde yenileme aşamaları izlenerek gerçekleştirilmektedir. Çalışanların risk değerlendirmesi çalışması yapılırken ihtiyaç duyulan her aşamada sürece katılarak görüşlerinin alınması da sağlanmaktadır. Mevzuatta risk, tehlikeden kaynaklanacak kayıp, yaralanma ya da başka zararlı sonuç meydana gelme ihtimali, risk değerlendirmesi, işyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek tehlikelerin belirlenmesi, bu tehlikelerin riske dönüşmesine yol açan faktörler ile tehlikelerden kaynaklanan risklerin analiz edilerek derecelendirilmesi ve kontrol tedbirlerinin kararlaştırılması amacıyla yapılması gerekli çalışmalar, tehlike ise işyerinde var olan ya da dışarıdan gelebilecek, çalışanı veya işyerini etkileyebilecek zarar veya hasar verme potansiyeli olarak tanımlanmıştır.

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nda önleyici bir yaklaşım benimsenerek risk değerlendirmesinin yapılması zorunlu hale getirilmektedir. Kanun'da çok tehlikeli sınıfta yer alan maden, metal ve yapı işleri ile tehlikeli kimyasallarla çalışılan sektörler veya büyük endüstriyel kazaların olabileceği işyerlerinde risk değerlendirmesi yapılmaması işi durdurma sebebi sayılmaktadır. Bu nedenle işverenler, mal veya hizmet üretimi yaptıkları işyerlerinin hangi tehlike sınıfına girdiğini tespit ederek mutlaka uzman kişilere risk değerlendirmesi yaptırmaları gerekmektedir³. İşverenler açısından "risk değerlendirmesi" yükümlülüğü, 30 Aralık 2012 tarihinden itibaren yerine getirilmesi zorunlu olup, işyerlerinde mevcut çalışanları arasından Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından belgeli iş güvenliği uzmanları ve işyeri hekimleri varsa risk değerlendirme ekibi tarafından yerine getirilecek veya ÇSGB tarafından yetkilendirilmiş ortak sağlık ve güvenlik birimlerinden 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümleri çerçevesinde hizmet satın almak veya Sağlık Bakanlığına ait döner sermayeli kuruluşlardan doğrudan hizmet satın almak suretiyle gerçekleştirilecektir. Ancak belirlenen niteliklere ve gerekli belgeye sahip olması hâlinde, tehlike sınıfı ve çalışan sayısı dikkate alınarak, bu hizmetin yerine getirilmesini işverenler kendisi üstlenebilecektir⁴.

¹ 30.06.2012 tarih ve 28339 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

² 29.12.2012 tarih ve 28512 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

³ İNCİROĞLU Lütfi, Hangi İşyerleri Risk Değerlendirmesi Yapmak Zorundadır?, Yaklaşım, Aralık 2012

⁴ ÇOLAK Mahmut, İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatında İşyerlerinde Risk Değerlendirmesi Yapılma Zorunluluğu, (E-Yaklaşım), Kasım 2013

3- RİSK DEĞERLENDİRMESİ AŞAMALARI

İş sağlığı ve güvenliği mevzuatında işveren olarak tanımlanan çalışan istihdam eden gerçek veya tüzel kişi yahut tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşları işyerlerinde yapacakları risk değerlendirmesi işlemlerinin aşamaları tehlikelerin tanımlanmasından başlamaktadır. İşyeri olarak ise mal veya hizmet üretmek amacıyla maddi olan ve olmayan unsurlar ile çalışanın birlikte örgütlendiği, işverenin işyerinde ürettiği mal veya hizmet ile nitelik yönünden bağlılığı bulunan ve aynı yönetim altında örgütlenen işyerine bağlı yerler ile dinlenme, çocuk emzirme, yemek, uyku, yıkanma, muayene ve bakım, beden ve mesleki eğitim yerleri ve avlu gibi diğer eklentiler ve araçları da içeren organizasyon kabul edilmektedir.

3.1- Tehlikelerin Tanımlanması

Risk değerlendirmesinin ilk aşaması olan tehlikeler tanımlanırken çalışma ortamı, çalışanlar ve işyerine ilişkin ilgisine göre asgari olarak aşağıdaki tabloda belirtilen bilgiler toplanır.

Risk değerlendirmesinde tehlikelerin tanımlanmasında toplanacak bilgiler		
İşyeri bina ve eklentileri	Çalışanların tecrübe ve düşünceleri	İş kazası kayıtları
İşyerinde yürütülen faaliyetler ile iş ve işlemler	Organizasyon ve hiyerarşik yapı, görev, yetki ve sorumluluklar	Ramak kala olay kayıtları
Üretim süreç ve teknikleri	İşe başlamadan önce ilgili mevzuat gereği alınacak çalışma izin belgeleri	Malzeme güvenlik bilgi formları
İş ekipmanları	Çalışanların eğitim, yaş, cinsiyet ve benzeri özellikleri ile sağlık gözetimi kayıtları	Ortam ve kişisel maruziyet düzeyi ölçüm sonuçları
Kullanılan maddeler	İşyerinin teftiş sonuçları	Varsa daha önce yapılmış risk değerlendirmesi çalışmaları
Artık ve atıklarla ilgili işlemler	Meslek hastalığı kayıtları	Acil durum planları
Genç, yaşlı, engelli, gebe veya emziren çalışanlar gibi özel politika gerektiren gruplar ile kadın çalışanların durumu		
İşyerinde meydana gelen ancak yaralanma veya ölüme neden olmadığı halde işyeri ya da iş ekipmanının zarara uğramasına yol açan olaylara ilişkin kayıtlar		
Sağlık ve güvenlik planı ve patlamadan korunma dokümanı gibi belirli işyerlerinde hazırlanması gereken dokümanlar		

Tehlikelere ilişkin bilgiler toplanırken aynı üretim, yöntem ve teknikleri ile üretim yapan benzer işyerlerinde meydana gelen iş kazaları ve ortaya çıkan meslek hastalıkları da değerlendirilebilir. Toplanan bilgiler ışığında; iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili mevzuatta yer alan hükümler de dikkate alınarak, çalışma ortamında bulunan fiziksel, kimyasal, biyolojik, psikososyal, ergonomik ve benzeri tehlike kaynaklarından oluşan veya bunların etkileşimi sonucu ortaya çıkabilecek tehlikeler belirlenir ve kayda alınır. Bu belirleme yapılırken;

- 1- İşletmenin yeri nedeniyle ortaya çıkabilecek tehlikeler,
- 2- Seçilen alanda, işyeri bina ve eklentilerinin plana uygun yerleştirilmemesi veya planda olmayan ilavelerin yapılmasından kaynaklanabilecek tehlikeler,
- 3- İşyeri bina ve eklentilerinin yapı ve yapım tarzı ile seçilen yapı malzemelerinden kaynaklanabilecek tehlikeler,
- 4- Bakım ve onarım işleri de dahil işyerinde yürütülecek her türlü faaliyet esnasında çalışma usulleri, vardiya düzeni, ekip çalışması, organizasyon, nezaret sistemi, hiyerarşik düzen, ziyaretçi veya işyeri çalışanı olmayan diğer kişiler gibi faktörlerden kaynaklanabilecek tehlikeler,
- 5- İşin yürütümü, üretim teknikleri, kullanılan maddeler, makine ve ekipman, araç ve gereçler ile bunların çalışanların fiziksel özelliklerine uygun tasarlanmaması veya kullanılmamasından kaynaklanabilecek tehlikeler,
- 6- Kuvvetli akım, aydınlatma, paratoner, topraklama gibi elektrik tesisatının bileşenleri ile ısıtma, havalandırma, atmosferik ve çevresel şartlardan korunma, drenaj, arıtma, yangın önleme ve mücadele ekipmanı ile benzeri yardımcı tesisat ve donanımlardan kaynaklanabilecek tehlikeler,
- 7- İşyerinde yanma, parlama veya patlama ihtimali olan maddelerin işlenmesi, kullanılması, taşınması, depolanması ya da imha edilmesinden kaynaklanabilecek tehlikeler,
- 8- Çalışma ortamına ilişkin hijyen koşulları ile çalışanların kişisel hijyen alışkanlıklarından kaynaklanabilecek tehlikeler,
- 9- Çalışanın, işyeri içerisindeki ulaşım yollarının kullanımından kaynaklanabilecek tehlikeler,
- 10- Çalışanların iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili yeterli eğitim almaması, bilgilendirilmemesi, çalışmalara uygun talimat verilmemesi veya çalışma izni prosedürü gereken durumlarda bu izin olmaksızın çalışılmasından kaynaklanabilecek tehlikeler,

bu hususlardan etkilenecekler ve ne şekilde etkilenebilecekleri göz önünde bulundurulur. Çalışma ortamında bulunan fiziksel, kimyasal, biyolojik, psikososyal, ergonomik ve benzeri tehlike kaynaklarının neden olduğu tehlikeler ile ilgili işyerinde daha önce kontrol, ölçüm, inceleme ve araştırma çalışması yapılmamış ise risk değerlendirmesi çalışmalarında kullanılmak üzere; bu tehlikelerin, nitelik ve niceliklerini ve çalışanların bunlara maruziyet seviyelerini belirlemek amacıyla gerekli bütün kontrol, ölçüm, inceleme ve araştırmalar yapılır.

3.2- Risklerin Belirlenmesi ve Analizi

Tespit edilmiş olan tehlikelerin her biri ayrı ayrı dikkate alınarak bu tehlikelerden kaynaklanabilecek risklerin hangi sıklıkta oluşabileceği ile bu risklerden kimlerin, nelerin, ne şekilde ve hangi şiddette zarar görebileceği belirlenir. Bu belirleme yapılırken mevcut kontrol tedbirlerinin etkisi de göz önünde bulundurulur. Toplanan bilgi ve veriler ışığında belirlenen riskler; işletmenin faaliyetine ilişkin özellikleri, işyerindeki tehlike veya risklerin nitelikleri ve işyerinin kısıtları gibi faktörler ya da ulusal veya uluslararası standartlar esas alınarak seçilen yöntemlerden biri veya birkaçı bir arada kullanılarak analiz edilir. İşyerinde birbirinden farklı işlerin yürütüldüğü bölümlerin bulunması halinde birinci ve ikinci fıkralardaki hususlar her bir bölüm için tekrarlanır. Analizin ayrı ayrı bölümler için yapılması

halinde bölümlerin etkileşimleri de dikkate alınarak bir bütün olarak ele alınıp sonuçlandırılır. Analiz edilen riskler, kontrol tedbirlerine karar verilmek üzere etkilerinin büyüklüğüne ve önemlerine göre en yüksek risk seviyesine sahip olandan başlanarak sıralanır ve yazılı hale getirilir.

3.3- Risk Kontrol Adımları

Risk değerlendirmesinin üçüncü aşamasında risklerin kontrolü dört adımda uygulanır.

1. Adım: Planlama: Analiz edilerek etkilerinin büyüklüğüne ve önemine göre sıralı hale getirilen risklerin kontrolü amacıyla bir planlama yapılır.

2. Adım: Risk kontrol tedbirlerinin kararlaştırılması: Riskin tamamen bertaraf edilmesi, bu mümkün değil ise riskin kabul edilebilir seviyeye indirilmesi için aşağıdaki adımlar uygulanır.

- Tehlike veya tehlike kaynaklarının ortadan kaldırılması.
- Tehlikelinin, tehlikeli olmayanla veya daha az tehlikeli olanla değiştirilmesi.
- Riskler ile kaynağında mücadele edilmesi.

3. Adım: Risk kontrol tedbirlerinin uygulanması: Kararlaştırılan tedbirlerin iş ve işlem basamakları, işlemleri yapacak kişi ya da işyeri bölümü, sorumlu kişi ya da işyeri bölümü, başlama ve bitiş tarihi ile benzeri bilgileri içeren planlar hazırlanır. Bu planlar işverence uygulamaya konulur.

4. Adım: Uygulamaların izlenmesi: Hazırlanan planların uygulama adımları düzenli olarak izlenir, denetlenir ve aksayan yönler tespit edilerek gerekli düzeltici ve önleyici işlemler tamamlanır.

Risk kontrol adımları uygulanırken toplu korunma önlemlerine, kişisel korunma önlemlerine göre öncelik verilmesi ve uygulanacak önlemlerin yeni risklere neden olmaması sağlanır. Belirlenen risk için kontrol tedbirlerinin hayata geçirilmesinden sonra yeniden risk seviyesi tespiti yapılır. Yeni seviye, kabul edilebilir risk seviyesinin üzerinde ise bu maddedeki adımlar tekrarlanır.

3.4- Risk Değerlendirmesinde Dokümantasyon

Risk değerlendirmesi asgari aşağıdaki hususları kapsayacak şekilde dokümanite edilir.

- 1- İşyerinin unvanı, adresi ve işverenin adı.
- 2- Gerçekleştiren kişilerin isim ve unvanları ile bunlardan iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekimi olanların Bakanlıkça verilmiş belge bilgileri.
- 3- Gerçekleştirildiği tarih ve geçerlilik tarihi.
- 4- Risk değerlendirmesi işyerindeki farklı bölümler için ayrı ayrı yapılmışsa her birinin adı.
- 5- Belirlenen tehlike kaynakları ile tehlikeler.
- 6- Tespit edilen riskler.
- 7- Risk analizinde kullanılan yöntem veya yöntemler.
- 8- Tespit edilen risklerin önem ve öncelik sırasını da içeren analiz sonuçları.
- 9- Düzeltici ve önleyici kontrol tedbirleri, gerçekleştirilme tarihleri ve sonrasında tespit edilen risk seviyesi.

Risk değerlendirmesi dokümanının sayfaları numaralandırılarak gerçekleştiren kişiler tarafından her sayfası parafalanıp, son sayfası imzalanır ve işyerinde saklanır. Risk değerlendirmesi dokümanı elektronik ve benzeri ortamlarda hazırlanıp arşivlenebilir.

3.5- Risk Değerlendirmesinin Yenilenmesi

Yapılmış olan risk değerlendirmesi; tehlike sınıfına göre çok tehlikeli, tehlikeli ve az tehlikeli iş yerlerinde sırasıyla en geç iki, dört ve altı yılda bir yenilenir. Aşağıda belirtilen durumlarda ortaya çıkabilecek yeni risklerin, işyerinin tamamını veya bir bölümünü etkiliyor olması göz önünde bulundurularak risk değerlendirmesi tamamen veya kısmen yenilenir.

- İşyerinin taşınması veya binalarda değişiklik yapılması.
- İşyerinde uygulanan teknoloji, kullanılan madde ve ekipmanlarda değişiklikler meydana gelmesi.
- Üretim yönteminde değişiklikler olması.
- İş kazası, meslek hastalığı veya ramak kala olay meydana gelmesi.Çalışma ortamına ait sınır değerlere ilişkin bir mevzuat değişikliği olması.
- Çalışma ortamı ölçümü ve sağlık gözetim sonuçlarına göre gerekli görülmesi.
- İşyeri dışından kaynaklanan ve işyerini etkileyebilecek yeni bir tehlikenin ortaya çıkması.

4- SONUÇ

6331 sayılı Kanunda yer alan yükümlülükler uymaması genel olarak idari para cezasını gerektirmekte olup, şartların oluşması halinde "işin durdurulması" şeklinde müeyyide yoluna gidilmektedir⁵. 6331 sayılı Kanunda belirtilen idari para cezaları gerekçesi belirtilmek suretiyle Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürünce verilir. Verilen idari para cezaları tebliğinden itibaren 30 (otuz) gün içinde ödenir. Söz konusu cezalar, her yıl belirlenen yeniden değerlendirme oranı dikkate alınarak artırılmaktadır.

Risk Değerlendirmesi İle İlgili Yükümlülüklerini Yerine Getirmeyen İşverenlere Uygulanan İdari Para Cezaları					
Kanun Maddesi (6331 s.K.)	Ceza Maddesi (6331 s.K.)	Fiiil (6331 s.K.)	2013 (TL)	2014 (TL)	Açıklamalar
Madde:10 Risk değerlendirme, kontrol, ölçüm ve araştırma	26/1-ç	Madde:10/1 Risk değerlendirme yapmamak veya yaptırmamak	3.234	3.361	-
			4.851	5.041	Her ay (aykırılığın devamı halinde aynı miktar)
Madde:10 Risk değerlendirme, kontrol, ölçüm ve araştırma	26/1-ç	Madde: 10/4 Risklerin belirlenmesine yönelik gerekli kontrol, ölçüm, inceleme ve araştırmaları yapmamak.	1.617	1.681	-

⁵ ÇOLAK, a.g.e.

Madde: 30 İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili çeşitli yönetmelikler	26/1-n	İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği'nde yer alan hükümlere aykırı hareket etmek.	1.078	1.120	Her hüküm için
			1.078	1.120	Her ay (aykırılığın devamı halinde aynı miktar)

KAYNAKÇA

- 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu
- İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirmesi Yönetmeliği
- ÇOLAK Mahmut, İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatında İşyerlerinde Risk Değerlendirmesi Yapılma Zorunluluğu, (E-Yaklaşım), Kasım 2013
- İNCİROĞLU Lütfi, Hangi İşyerleri Risk Değerlendirmesi Yapmak Zorundadır?, Yaklaşım, Aralık 2012
- www.yaklasim.com
- www.mevzuat.gov.tr